

Štiavnické hlavičky. VII. Štefan Schramek

– Lovec smrtiacich mikróbov

Nie je tomu tak dávno, čo si pandémia „Covid 19“ vyberala obeť aj u nás.

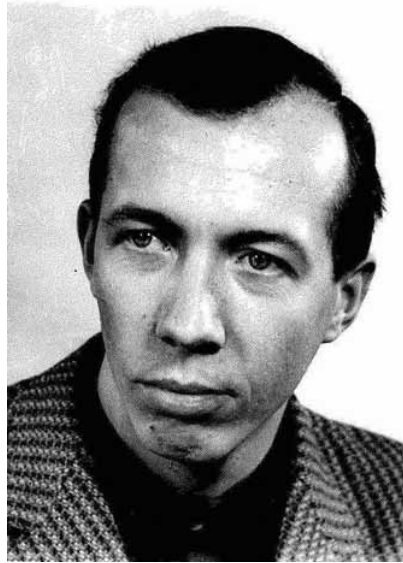
Ani najstaršie generácie si takú masovú, smrtiacu pohromu nepamätali, keď sa posledná pandémia udiala v rokoch 1918/1919, známa ako „španielska chrípka“. Hrozilo, že aj nákaza respiračným vírusom SARS-CoV-2, pôvodcom Covidu, bude mať taký populačne katastrofálny priebeh a následky, aké mala spomínaná chrípka. Včasné hygienické opatrenia tomu zabránili. K nim patrilo aj celoplošné testovanie pomocou jednorazových antigénnych biosenzorov či vysokospolahlivé diagnostické RT-PCR (z ang. Reverse Transcriptase-Polymerase Chain Reaction, polymerázová reťazová reakcia) stanovenia. Spomínaná druhá diagnostická metóda mala zásadný podiel aj na účinných preventívnych opatreniach. Metóda bola a je doménou Virologického ústavu SAV (od 1.1.1969) v Bratislave. Ústavu, ktorý sa systematicky, od svojho vzniku v r. 1953, ešte ako ústavu ČSAV, venuje patogenéze, biologickým a biochemickým vlastnostiam baktérií, laboratórnej diagnostike vírusových nákaz, ekológii vírusov chrípky a klieštovej encefalidity (viď Štiavnické hlavičky, časť I., ŠN XXXIII, č 25, s. 10, 2023). Od 1.1.1969 prešiel pod správu SAV, od r. 2016, v rámci reorganizácie SAV, sa stal jednou z organizačných zložiek nového Biomedicínskeho centra (BMC) SAV v Bratislave.

K najvýraznejším vedeckým osobnostiam Virologického ústavu SAV, v období jeho profilovania, integrovania sa do celosvetovej spolupráce a získavania celosvetového ohlasu, patrili aj banskoštiavnický rodák, Ing. Štefan Schramek, DrSc. (*1.9.1936, Banská Štiavnica – †20.12.1986 Bratislava). Stredoškolské vzdelanie, Jednotnú strednú školu (1942-1950) a Priemyselnú školu chemickú (1950-1954) absolvoval v rodisku. Chemickú fakultu SVŠT v Bratislave (1955-1960), špecializáciu potravinárska chémia ukončil s vyznamenaním, vtedajšiu vedeckú aspirantúru na Prírodovedeckej fakulte University J.E. Purkyně v Brne obhajobou kandidátskej dizertačnej práce v r. 1967 (kandidát chemických vied, CSc./PhD). Následne sa

stal postdoktorandom, neskôr vedeckým pracovníkom vtedajšieho Virologického ústavu ČSAV v Bratislave. Najvyššiu vedeckú kvalifikáciu, doktor vied (DrSc), dosiahol obhajobou práce „*Povrchové makromolekuly Coxiella burnetii: Štruktúra, vlastnosti a funkcie*“ v r. 1986, na materskom Virologickom ústave SAV v Bratislave. Za výsledky získané pri výskume o štruktúre a funkcii povrchových makromolekúl mu bola v r. 1987, in memoriam, spolu s MUDr. Jánom Kazárom DrSc a MUDr. Rudolfom Brezinom, DrSc, udelená štátna cena Klementa Gottwalda. Plné profesionálne nasadenie, osobnostné zaujatie vedeckou prácou, sa stali Ing. Schramekovi osudnými. Nešťastne sa nakazil, následky infekcie boli také zničujúce, že už neboli liečiteľné. Ako 50 ročný umiera. Ťažko nájsť presvedčujúcejší dôkaz o vysokých rizikách nákaz smrteľne nebezpečnými patogénmi, s ktorými pracoval, ako je tento. Vzďalene mi pripomína dramatické Paul de Kruifove príbehy Lovcov mikróbov či Bojovníkov so smrťou. Keď objaviteľia smrteľne nebezpečných vírusov či baktérií sa vakcinovali a potom sa sami nakazili. Aby dokázali účinnosť vakcinácie.

V r. 1964 sa Ing. Schramek zosobášil s Evou, rodenou Bartošovou. Obe ich dcéry, Eva (*1965) a Denisa (*1973) podedili medicínske gény a stali sa lekárkami.

Ing. Schramek sa narodil v rodine s tradíciou známych maliarov a reštaurátorov sakrálnych pamiatok. Jeho starý otec Ludovít (*19.8.1873 - †5.8.1938) bol majiteľom maliarskej dielne „*Ludovít Schramek & syn*“. Za jeho najvýznamnejšie dielo sa považuje „*Christologický cyklus s Krížovou cestou*“, maľba 28 plechových tabúl, osadených v r. 1926 na emporu pôvodne gotického farského Kostola sv. Kataríny v Handlovej. Táto významná sakrálna pamiatka, na konci vojny vážne poškodená, bola postupne reštaurovaná a v tomto roku s veľkým úspechom vystavovaná v Prahe <<https://www.farnostsalvator.cz/clanek/3327/postni-a-velikonocni-intervence---krizova-cesta-z-krickerhau>>. Legendárnou sa stala aj maľba

stropnej časti banskoštiavnickej synagógy z r. 1936. Jej podoba sa zachovala len vďaka fotografii Ludovíta Dupala <<https://www.virtualna-banska-stiavnica.sk/virtualna-stiavnica/historicke-fotky/historicke-fotky/49108k=synagoga>>. Ludovítov syn František (*4.3.1906 – †21.9.1978) si otvoril v r. 1936 obchod „*Farby, laky*“, oproti Hotelu Grand. Pamätám si ho ešte z mojich detských čias. Predávala v ňom asi Štefanova mama Jolana (*1.1.1907 – †20.9.1984).

Ing. Schramek, DrSc., po príchode na Virologický ústav (1967), ako člen Oddelenia rickettsií, sa postupne venoval najmä výskumu baktérií z rodov rickettsi a koxiélií ako aj im príbuzných patogénnych mikroorganizmov. Pôvodcov to takých povestných smrtiacich epidémii, akými boli a sú škrvnitý týfus, horúčka Q, encefalitída, meningitída (zápal mozgových blán), chrípka. Tieto témy sú neoddeliteľnou súčasťou výskumného programu Virologického ústavu od svojho založenia dodnes, už ako samostatného Oddelenia rickettsiologie BMC SAV.

Po štúdijských pobytoch na špičkových svetových pracoviskách, akými boli a sú Naval Medical Research Institute v Bethesda (USA, 1968-1969), Max-Planck-Institute für Immunbiologie vo Freiburg im Breisgau (NSR, 1982) či v Leningrad Pasteur Institute for Epidemiology & Microbiology, Leningrad, ZSSR (1985) naviazal Ing. Schramek mimoriadne úspešné medzinárodné spoluprá-

ce, s výsledkami publikovanými v indexovaných špičkových svetových časopisoch a knižných kapitolách. Ako uvádzajú dve celosvetové bibliografické databázy, jeho 69 publikácií bolo citovaných 628 krát, v 429 publikáciách, s Hirschovým indexom $h = 14$. Aký inšpirujúci význam jeho vedecký potenciál mal, ukazuje aj fakt, že ešte počas 4 rokov po jeho úmrtí bolo publikovaných s jeho spoluautorstvom 13 špičkových publikácií. Bol aj spoluautorom patentových osvedčení o včasnej diagnostike spomínaných ochorení, či včasnej vakcinácii proti nákazám.

Hoci som Ing. Schrameka nepoznal osobne, poznal som ho najmä z rozprávání kolegov a priateľov. Zvykol ho spomínať profesor Ludovít Drobnička, môj školiteľ a priateľ z obdobia môjho doktorandského štúdia na vtedajšej Katedre mikrobiológie a biochémie CHTF SVŠT (1972-1975). Profesor Drobnička bol aj vedúcim diplomovej práce Ing. Schrameka. Zhodou okolností, aj profesor Drobnička umrel veľmi predčasne, tiež vo veku 50 rokov. A potom tiež z rozprávání docenta Ladislava Welwarda, celoživotného priateľa Ing. Schrameka, jeho spolužiaka až po ukončenie štúdia na CHTF SVŠT. Stále aktívneho športovca. Lacko, ako ho volám, mi zvykol o „*Pipovi*“, ako Ing. Schrameka dodnes volá, rozprávať. Spomínať na spoločné lyžovačky, plávania a iné typické štiavnické športy. Tak aj teraz, pri písaní tohto spomienkového článku mi bol veľmi nápomocný. Touto cestou mu ďakujem. Spomínané spomienky boli silnou motiváciou zistiť, kto vlastne Ing. Štefan Schramek, DrSc., bol. Banskóštiavnický rodák, absolvent tamojších škôl, svetovo uznávaný vedec, priekopník nových biologických disciplín, virtuálny kolega na CHTF SVŠT a Slovenskej akadémii vied (SAV), pokračovateľ v trojgeneračnej tvorivej tradícii rodiny Schramek. Som spokojný, že som sa to konečne, i keď len čiastočne, dozvedel. Aj s účinnou pomocou všetkých, ktorí „*Pipa*“ osobne poznali.

Foto z archívu pani Evy Schramekovej: Štefan Schramek

Peter Gemeiner